

УДК 316.2:165.172

*Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України,
професор*

*Аксиоматична теорія соціальних систем**

Вступну частину теорії закінчено, а отже переходимо до аксіоматики соціальних систем. Згадаємо блискучий вислів видатного математика Д. Гільберта: "Аксиоматичний метод воістину був і залишається найбільш відповідним і неоціненним інструментом, що якнайповніше відповідає духу кожного точного дослідження, в якій би галузі воно не проводилося". Це надзвичайно важлива думка для вирішення проблем сучасної соціальної теорії.

Принципове значення християнства інтуїтивно відчував один із найоригінальніших і найглибших мислителів ХХ століття Карл Густав Юнг: "Не хочу казати, що з християнством покінчено. Навпаки, я переконаний, що при нинішньому стані речей застарілим є не християнство, а наша концепція та його тлумачення. Християнський символ — це жива речовина, яка містить у собі зерна подальшого розвитку. Продовження його розвитку залежить тільки від нас: чи зможемо знову змусити себе замислитися, і до того ж якнайглибше, над послідами християнства. Для цього потрібне абсолютно інше ставлення до індивіда, до мікрокосму самозвеличання, від якого ми отримали свою особистість. Ось чому ніхто не знає, з якого боку підступитися до людини, які внутрішні відчуття їй ще належить пережити та які психічні факти становлять основу релігійного міфу. Усе це огорнуто такою непроглядною мрякою, що жодна людина не може зрозуміти, чому вона має цим цікавитися чи досягненню якої мети має присвятити своє життя. Ми безпорадні перед такою проблемою" [1].

17. Аксиоматика в соціології

Принципова особливість пропонованої далі соціальної теорії саме в тому й полягає, що вона побудована на основі дедуктивного методу. І знову

варто пригадати Д. Гільберта, який визнавав, що аксіоматичний метод є найдосконалішим методом наукового дослідження *щодо будь-яких сфер знання*. Вчений висловив цю думку ще на початку ХХ століття. Проте соціальна наука повністю її ігнорувала. Всі соціальні погляди сучасності, по суті, наукою не є, оскільки вони взагалі не використовують адекватних методів. У арсеналі демократій є тільки голосування за певну програму або партію. При цьому бракує навіть розуміння простого факту, що строга наука й голосування несумісні. Голосування, з позиції демократів, є вищим досягненням соціального прогресу. І вони ще вважають себе видатними вченими та інтелектуалами!

Академік Ю. Израель на всесвітній конференції зі зміни клімату в Москві 2003 року зауважив: "Голосування в науці придумали недорозвинені, — і додав, — і в житті теж".

Демократи *навіть не ставлять питання про зумовленість певного варіанта соціального розвитку*, а отже при реалізації власного сценарію покладаються лише на силу. Тому сучасна соціологія абсолютно не здатна передбачити майбутні події.

Найважливішою обставиною є те, що соціальна наука взагалі не може бути побудована поза аксіоматичним методом.

Причину вбачаємо в тому, що метод просторово-часового детермінізму може бути застосований тільки в природознавстві, оскільки об'єкти матеріального світу підкоряються чітким класичним законам, які працюють лише за умови наявності метричних властивостей у об'єкта або групи об'єктів. Індивідуальні об'єкти матеріального світу мають конкретні характеристики, як-от маса, заряд, протяжність, зміна

* Продовження. Початок див.: Вісник Книжкової палати. — 2017. — № 11. — С. 3—11, № 12. — С. 3—12; 2018. — № 1. — С. 3—10.

в часі тощо. Наявність цих властивостей дає змогу формулювати закони, що є, по суті, зв'язками між цими величинами. Тому закони природознавства на ранніх етапах розвитку, коли відомості про матеріальний світ обмежені, можуть бути отримані за допомогою методу індуктивних узагальнень експериментальних даних, тобто методу класичного матеріалізму.

К. Маркс, за аналогією з природознавством, намагався вивести певні соціальні закони, надавши їм форми раціональних тверджень. Завдяки цьому сформульовано, наприклад, закони так званої діалектики. Проте жодної прагматичної і, отже, наукової, цінності вони не становлять. Є чи немає єдності й боротьби протилежностей — нікого не обходить. Жодних соціальних прогнозів завдяки цьому закону не зробиш. А отже, це не наука. Справжня наука — це жорсткий прагматизм. Людина прагне знати точно, що буде, і не хоче мати проблем у майбутньому.

Раціональні закони у сфері інтелекту сформулювати неможливо. Інтелект, що становить основу розуму, загалом метричних властивостей не має. Інтелект — це віртуальне явище. Жодні кількісні характеристики до нього застосувати неможливо. Інтелект не має протяжності, він здатний проникнути і в надра атома, і в далекі галактики. У нього немає ані ваги, ані кольору, ані запаху. В цьому світі немає нічого, що можна було б використовувати для встановлення кількісних зв'язків між різними інтелектами. Тому чітких раціональних законів або тверджень щодо поведінки інтелекту отримати неможливо. Проте у сфері його дії можливі будь-які явища, як і у сфері віртуальних частинок [2].

Людина може лише констатувати, що у матеріальному світі існують окремі інтелекти та їхні групи. Це все, що вона має для побудови соціальної теорії. Дуалістична соціальна аксіоматика не лише проста та обмежена, а й цілком очевидна. Скільки б незрозумілих термінів не вигадали соціологи, конструктиву не додається. Здавалося б, що цього занадто мало і нічого путнього на таких елементарних фактах не побудуєш.

Однак все виявляється не так просто. Очевидні для всіх істини дають можливість побудувати, принаймні, всю понятійну базу соціології. Загалом, чітку понятійну базу будь-якої теорії можна ввести лише у рамках дедуктивного процесу.

Проте у рамках дуалістичної соціальної аксіоматики можемо отримати тільки стаціонарну картину: ввести різні образи та структури, які можуть бути не більш ніж комбінацією первинних понять. Інструментом таких побудов слугує комбінаторика.

Динамічні характеристики цих образів можуть бути наслідком певних сторонніх причин. Самі по собі вони безживні.

Надати рух цим образам у просторі та часі може тільки розум. Бо простір і час є продуктами розуму. Саме через цю обставину проблема детермінізму, проблема спрямованого розвитку в соціології може

бути розв'язана тільки завдяки розширенню дуалістичної аксіоматики через введення у фундаментальну аксіому поняття розуму.

У теоріях, що мають в основі індуктивний процес, понятійний апарат побудовано на основі "локальних" законів, тобто законів, справедливих у чітко визначених умовах, в яких вони отримані. Тому понятійна база класичного світогляду має відносну цінність. Спроба К. Маркса створити наукову систему соціальних знань була єдиною. Однак, по-перше, його теорія містить методичні помилки принципового характеру; по-друге, вона некоректно використовує класичні методи, які можна застосувати лише до явищ, що мають групову, детерміновану природу. У наш час, коли складність ідей розвитку потребує мобілізації інтелектуального потенціалу людства, методологія К. Маркса не дає адекватних результатів. Тому для соціології настав час взяти на озброєння найпотужніший науковий метод, а саме аксіоматичний.

У сучасних соціальних науках головними є статистичні підходи. Реально це призводить до панування доктрин, які в певний момент підтримує максимальна сила. Той, хто має таку силу, нав'язує решті власне розуміння. Жодних обґрунтованих зв'язків між поняттями, введеними статистичним чином, бути не може — усі вони висять у повітрі. Тому сучасна соціологія не наука, а радше статистичний обліковець, що орієнтується переважно на силу і не здатний робити обґрунтованих прогнозів.

Дуалістична аксіома про подвійну природу соціальних процесів є максимально простою і цілком очевидною. Навряд чи слушно заперечувати, що в соціальній сфері діють окремі особи та колективи, що з них складаються. Людський інтелект не потрібно регламентувати. Щоб розвиватися, він має бути вільний, інакше не зможе продукувати нові ідеї. Однак виживання людей найефективніше забезпечується завдяки розумним, прогнозованим діям усього колективу.

Щодо ірраціональної аксіоми про зумовленість процесів соціального розвитку, аксіоми про феномен Бога-Отця, то її обґрунтовано повніше, оскільки доведено зворотне твердження про неможливість створення розумного світу поза цим феноменом. Залишається тільки вірити в пряме твердження, згідно з найточнішою наукою — математикою. Тому справедливість нашої віри не можна піддати сумніву.

Отже, в основу формальної дуалістичної соціальної побудови покладено аксіому про подвійну природу всіх соціальних явищ. Принциповим у цьому разі є введення в науку поняття індивідуального об'єкта, якого немає в матеріалістичній науці. Індивідуальне є саме тим бар'єром, який відділяє матеріалізм від істинного світогляду і містить у своєму арсеналі ірраціональну суть.

Таким чином, аксіома, що охоплює поняття індивідуального, є єдиною для всього матеріального світу. І саме в цьому твердженні відбито єдність світу. Всесвіт будується на власній раціональній базі, яку

сформулював Бог-Отець, що й визначає конкретні властивості світу: топологію, метрику, еволюцію тощо. Раціональні об'єкти за своїми схемами розум має будувати сам. Однак поки він не досягне потенціалу Вищого Розуму, пізнаватиме тільки ті об'єкти, що визначені Богом-Отцем, і керуватиметься ними. Протидія Волі Бога-Отця — це зло, яке потрібно спокутувати. Покарання людства за протидію Волі Бога-Отця буде особливо жорстоким, якщо людина, маючи достатні знання, опиратиметься визначеному ходу подій. Цей час настає нині.

18. Людина

Проблема людини та її ролі в суспільстві для соціології має бути центральною. Традиційно досліджуються питання формування особи під впливом різноманітних чинників. У цьому контексті вирізняємо два протилежні підходи.

Перший, марксистський, визначає людину як продукт громадських стосунків. Другий абсолютизує ірраціональні моменти. Як рушійні сили розвитку особистості вчені розглядають чинники, ірраціональні за природою. Засновником цього напрямку є З. Фрейд, який ввів поняття лібідо, що визначає психічну енергію індивіда, пов'язану винятково з його сексуальними спрямуваннями. Питання щодо проявів ірраціонального в розвитку особистості ґрунтовно розробив К. Юнг у теорії архетипів і колективного несвідомого.

На відміну від З. Фрейда, К. Юнг вважав, що в контактах із зовнішнім світом превалювати можуть не лише сексуальні, а й інші інстинкти. Тому філософ використовував поняття лібідо на позначення всієї психічної енергії, не обмежуючись її сексуальним різновидом.

"Колективне несвідоме" формується в людині й під впливом дійсності, що безпосередньо оточує індивіда, й усієї передісторії. Архетип, згідно з К. Юнгом, — це "квазіматеріальний віртуальний образ, що є продовженням кожної окремої людини, може вступати в колективні взаємодії з архетипами інших людей і здатний брати участь в утворенні загальнолюдського архетипу". Доволі складно, однак логічно, замкнуто й повно, адже вчений сміливо використовував закони математики і квантової механіки у власних побудовах. До речі, його радником у цих питаннях був відомий фізик-теоретик П. Дірак.

К. Юнг наполегливо заперечував думку, що людина повністю детермінована власним досвідом, навчанням і дією довкілля (хоча і визнавав важливе значення цих чинників). Він стверджував, що кожен індивід з'являється на світ з "цілісним особовим ескізом, представленим у потенції від народження" і що "довкілля не подарувало людині можливість нею стати, а лише виявляє те, що вже було в ній (людині) закладено". Така думка цілком кореспондується з уявленнями про розвиток особистості й розуму на базі ірраціонального інтелекту. Проте зазвичай такі побудови були цікаві лише психологам і медикам.

Недоліком наявних соціальних теорій, зокрема й економічних, є те, що головна дійова особа соціальної

сфери — людина — залишалася поза їхніми межами. У міркуваннях суспільствознавців різної спеціалізації можемо зустріти судження про державу, громадські організації, економічні проблеми тощо. Проте запитання, як і чому все це постає з поняття "людина", і що вона, власне, таке, чим відрізняється від представників іншого матеріального світу — зазвичай залишалися поза кадром. Лише марксизм зробив спробу визначити поняття людини як "громадської тварини".

З позиції методики класичного матеріалізму ця обставина цілком природна, оскільки торкається лише групових характеристик всесвіту. Саме тому "людину" визначають не як первинне, а як наслідок з групового поняття суспільства. Цей факт характеризує загальну обмеженість класичного матеріалізму, яку здолала лише наука ХХ століття, що мала в арсеналі феномен індивідуального. Саме з нього випливає загальна гіпотеза про дуалізм матеріального світу. При цьому суть людини, як і будь-якого матеріального явища, подвійна.

Отже, приймаючи як фундаментальну аксіому сучасного світогляду гіпотезу про дуалізм світу, цілком природно припускаємо, що всі об'єкти нашого світу, зокрема й соціальні, так само подвійні. Причому природа цієї двоїстості та сама — детермінізм, що є наслідком раціонального знання, і випадковість.

Стосовно різних об'єктів ці властивості реалізуються у кожному конкретному випадку у відповідній формі. Наприклад, для елементарних частинок — це хвилеві й корпускулярні властивості. Первинним поняттям для будь-якої соціальної теорії, очевидно, має бути поняття "людина". У чому ж його двоїстість у соціальному сенсі?

Головне, що вирізняє людину з-поміж об'єктів іншого матеріального світу, — її розум. Саме тому під розвитком розуміємо розвиток розуму. Щоб забезпечити розвиток розуму людина мусить вижити й зберегти здатність вірити, що є необхідною умовою розвитку. Тому соціальна суть людини характеризується поняттями Вживання й Віри, що відбито у формулі Христа. У матеріальному світі під терміном "Вживання" розумітимемо можливість збереження людини як біологічного об'єкта, а під терміном "Віра" — суму аксіом, що лежать в основі раціонального знання і життєвих цінностей людини, тобто все те, заради чого вона живе.

Таким чином, Віра є джерелом розвитку, бо будь-який принциповий крок у своєму розвитку людина і людське суспільство роблять після прийняття на віру (як аксіом) певного постулату, що його неможливо довести за допомогою логіки. Поняття Віри радикально відрізняється від пошуку безрозсудного живого, в основі якого — лише випадок. Пошук Віри заснований на попередньому раціональному знанні розуму. Нова Віра людини може базуватися на її досвіді, внутрішніх спрямуваннях або ж бути результатом суто інтелектуальних побудов. Усе це робить пошук нових шляхів розвитку на основі Віри значно продуктивнішим порівняно з суто стохастичним пошуком живої природи.

Виживання людини, на відміну від решти матеріального світу, забезпечують насамперед її раціональні (підвладні розуму), тобто детерміновані, дії. Саме прагнення до виживання зумовлює детермінізм існування людини і створюваних нею громадських структур. Розвиток же розуму відбувається внаслідок непередбачуваних, випадкових, хоча і прив'язаних до певних східців, процесів усвідомлення і прийняття на віру нових істин, що лежать в основі нового раціонального знання і раціональних дій. Таким чином, суть людини та її розуму, як і всього світу, подвійна. Стосовно людини вони визначені Христом як поняття хліба й Слова Божого, тобто Виживання й Віри. Це навдивовижу точно, стисло й водночас всеосяжне визначення [2].

Поняття Виживання й Віри — категорії, що розвиваються, бо умови виживання у первісному світі, очевидно, відрізняються від виживання в постіндустріальному суспільстві. Віра, що виділяє людину з матеріального світу, повністю визначає рівень її розвитку і забезпечує арсенал засобів, які вона використовує для виживання.

Виживання у безрозсудному живому світі принципово відрізняється від виживання людини. Безрозсудне живе пристосовується до довкілля внаслідок природного відбору. Різка зміна зовнішніх умов може призвести до загибелі виду. Людина ж самостійно змінює зовнішні умови відповідно до власних потреб. Отже, розум гарантує цілковите самозбереження.

Водночас розум спонукає людину постійно ставити питання про можливість виживання в умовах безперервних війн, конфліктів, витончених методів приниження і знищення собі подібних. Тому вкрай важливо зрозуміти, які якості розуму гарантують виживання людини і що ставить під сумнів справедливості основного постулату Христа про триєдність світу, про фундаментальну суть розуму.

19. Креативність

Властивість людини і створюваних нею соціальних структур, що гарантують збереження і розвиток розуму, назвемо креативністю. Далі з'ясуємо, що це з погляду основного матеріалістичного постулату про двоїстість світу.

З одного боку, людина й суспільство виживають завдяки цілеспрямованій діяльності, стимулом для якої є їх найрізноманітніші потреби. Вони формуються відповідно до системи життєвих цінностей, наприклад матеріального інтересу, духовного потенціалу, амбіцій, зіпсованості тощо. Оскільки цю систему введено як частковість у загальне поняття Віри, можна сказати, що потреба до діяльності визначається вірою людини. Якщо віра людини, крім іншого, містить духовну компоненту, засновану на Вірі Христа, то таку віру визначимо як креативну.

З другого боку, особиста праця як один із видів діяльності може забезпечувати засоби до життя. Працю, що є наслідком креативної віри, назвемо креативною. Таким чином, креативна праця є наслідком креативної віри й навпаки, реалізація істинної віри можлива тільки завдяки особистій праці. Разом вони

утворюють адекватне поняття. Єднання креативної праці й креативної віри є креативністю. Отже, креативність постає з потреби людини жити і зберігати креативну віру, засновану на Вірі Христа в абсолютну цінність кожного з нас.

Поняття креативності в соціології та економіці має бути основним. На відміну від сучасного поділу людей на працівників і працевлаштувачів, є третя категорія, котра живе власною працею і працює через власний інтерес. Це і є креативний клас [3].

Поняття креативності, отже, жодним чином не пов'язано з характером праці індивіда, а визначається економічними взаєминами з іншими людьми. Прийняте сьогодні суто функціональне визначення креативного класу позбавлено смислового змісту, оскільки у матеріальному світі однією з головних характеристик будь-якого соціального явища має бути характеристика економічна, що визначає матеріальні взаємини з іншими людьми.

З одного боку, головною особливістю праці креативного класу є те, що її рушієм є істинна віра. З другого — праця креативної людини забезпечує засоби до життя. Отже, поняття креативності прямо впливає з суті людини. Власне, Христос, відповідно до його формули, справжніми вважає тільки креативних людей: "Я про них благаю: не про весь світ благаю, але про тих, яких Ти дав Мені, тому що вони Твої" (Від Луки, 17, 9).

Основу креативності становить Віра Христа в нескінченний розвиток розуму, попри те, усвідомлює це креативна людина чи ні, бо вона працює, врешті-решт, саме заради цього. Таким чином, відповідно до визначення, креативність є адекватним, коректним поняттям, її основне призначення — служити розвитку розуму.

Предмет віри як джерела життя і розвитку Христос визначив як "всьяке слово, що виходить з вуст Божих". У сучасній термінології можемо говорити про різноманітні прояви ірраціонального в нашому світі.

Віра і людини зокрема, і суспільства загалом перебуває в постійному розвитку. Навіть якщо її називають Вірою Христа, зрозуміло, що вірою Нобелівського лауреата І. Павлова некоректно порівнювати з вірою старенької бабусі, що живе завдяки праці на городі. У них є й загальні, й відмінні риси. Загальне — це вічно справедлива Віра в Сина Людського, яка зумовлює інтелігентність істинних вірян і виключає можливість життя з результатів чужої праці. Така віра заснована на переконанні в абсолютній цінності кожної людини. З неї виходить система правил життя, викладена в десяти заповідях.

Різне — віра в різні прояви ірраціонального в нашому світі. Ця віра визначає інтелектуальний потенціал, рівень знань, систему життєвих цінностей, а отже, матеріальні досягнення і людини, і суспільства — те, що зазвичай іменують раціональною системою аксіом.

Віра, як і будь-яка категорія, що розвивається, має ірраціональну частину, що є нескінченним джерелом пошуків розуму і визначає душевні якості

людини, і конкретну раціональну систему аксіом, від чого, врешті-решт, залежать інтелектуальний рівень і позиція у матеріальному світі. Ірраціональна частина Віри — поза часом і простором, її цінність абсолютна. Водночас вона є безмежним джерелом для пошуків і розвитку людським розумом раціональної системи аксіом, що лежать в основі прогресу суспільства і людини. Ця частина Віри найбільш характерна для креативного класу.

Важливо усвідомити різницю між догмами та істинною Вірою, основною християнською ідеєю, що є слідством, про триєдність Світу. Будь-яка догма завжди визначає конкретну мету. Тому догма гине або в разі її помилковості, або в разі досягнення поставленого завдання, тобто будь-яка догма завжди обмежена в часі та просторі. Джерелом же істинної Віри є суть Світу, Дух Святий, і Син Людський. Тому джерела Віри продуктивні, невичерпні й вічні.

Життя креативної людини часто пов'язане з обмеженнями. Проте принциповим є той факт, що у цьому разі вони є не результатом примусу з боку певних осіб, а добровільним наслідком Віри і, отже, метою людей.

Головною характеристикою креативності є вільна творча праця й життя лише завдяки її результатам. Тому безглуздо порівнювати працю однієї креативної людини та іншої.

Креативна праця унеможлиблює, по-перше, роботу за наймом, оскільки при цьому виконуються директиви іншої людини. Це очевидно. По-друге, поставимо запитання: чи може працедавець бути креативною людиною в окресленому вище сенсі?

Творчість, як відомо кожному, хто хоч раз до неї долучався, потребує ґрунтового знання, також не має бути жодних обмежень в інтелектуальному осмисленні предмета. Примусове використання можливостей іншої людини, що має розум, а отже, й волю, передбачає створення певного алгоритму, котрий регламентує їхню взаємодію, що зазвичай креативно обмежує результат. Інакше кажучи, працедавець, чи то капіталіст, чи чиновник, повною мірою не є креативною людиною. У цьому сенсі легше зустріти креативну людину десь у забутій Богом місцині в особі самотньої зігнутої жінки, що весь вік жила лише завдяки своїй праці, ніж, приміром, на телебаченні, де панує фінансова диктатура можновладців. Природно, і серед найманих, і серед працедавців можуть бути люди, що здійснюють креативні дії. Проте це будуть лише окремі вчинки, бо в кожному є від Сина Людського, оскільки людина — розумна. Зважаючи на таке визначення креативної людини, наголосимо, що це поняття жодним чином не пов'язано з освітою людини та характером її праці. Можна багато знати, але бути худобою, і навпаки, знати мало, але бути сповненим духом Христа.

Воістину: знання містяться в умах, сповнених чужими думками, мудрість мешкає в умах, уважних до власних думок.

Отже, на відміну від інших соціальних груп і класів, креативні люди існували завжди. Різні класи,

групи, клани жили (й живуть) насильством або йому підкорялися. Істинна креативна людина завжди була вільною, бо за своєю суттю є носієм духу та ідей Ісуса Христа. І чернець, котрий молиться своєму богові, і видатний Ейнштейн, у котрого свій бог, і мільйони безвісних, які жили своєю працею й вірили у свою правду і в Людину, через що їм було чуже насильство над іншими і підпорядкування насильству з боку інших.

Зроблю коротке зауваження щодо поняття успіху та щастя у християнському сенсі. Для тих класів, що пригноблюють, поняття щастя пов'язано з матеріальним успіхом і сімейним добробутом. Для пригноблених, як влучно зауважив К. Маркс, — з можливістю боротьби з експлуататорами. Для креативної людини найвищим успіхом, природно, може бути тільки визнання результатів її праці іншими людьми, бо саме цей момент є центральним пунктом у загальній схемі розвитку розуму.

Істинній, креативній Вірі протистоїть те, що у християнстві називають вірою в диявола. Через це у реальному світі можливе звиродніння коректного поняття "креативність" у некоректне, яке Христос називав фарисейством. Зовні може скластися враження, що фарисей живе від плодів власної праці. Головна його відмінність від креативної людини полягає в тому, що він служить панівній верхівці чи низинним пристрастям людини. Фарисей відкидає навіть думку про можливість служити всім людям, прикриваючи це словоблуддям про елітарне сприйняття результатів його праці. Основним сенсом життя цих людей завжди був продаж свого знання та вміння можновладцям. Саме тому фарисей зазвичай пов'язує креативність з власною уявною вченістю, за якою приховують безвір'я та бездуховність. Віра фарисейів є диявольською.

Ця віра зовні так само уявляється як суть, що змінюється і розвивається, а отже вона, як й істинна Віра, претендує на володіння ірраціональною та раціональною частинами. Проте ірраціональні джерела цих двох категорій принципово різні. Найголовнішою особливістю віри в диявола є заперечення Віри в Сина Людського, в абсолютну цінність кожної людини і впевненість у перевазі одного над іншим. Дух Святий у цьому разі, очевидно, не може бути джерелом раціональної системи аксіом, що визначають життя людини.

Як же тоді формується ірраціональна суть? Людина, що продала душу дияволу, визначальним вважає власний інтерес. Джерелом системи аксіом, що спрямовують її життя, є не Дух Святий, а особистий егоїзм і користолюбство. Лише у такі цінності вірить той, що продав душу дияволу, й на основі цієї віри формує власну псевдоіраціональну суть. Вона саме псевдоіраціональна, бо, на відміну від ірраціонального, обмежена, оскільки спирається лише на фантазії людини. Віра в диявола, таким чином, псевдоіраціональна, бо істинним її джерелом є не Триєдиний Бог, а інтереси людини, котра продала дияволу душу. Така віра не здатна до розвитку і не є джерелом розвитку. Така віра, як і її джерело — егоїзм, лише

постійно відтворюється в часі та просторі, змінюючи форми і пристосовуючись до мінливих умов. Проте в її основі завжди лежить паразитування за рахунок інших [2].

Видимість ірраціональності цієї віри часто набуває надто хитромудрих і витончених форм. Яскравим прикладом є псевдонаука і псевдомистецтво. Пізнання псевдоіраціонального за допомогою почуттів є псевдомистецтвом, а за допомогою розуму — псевдонаукою. Основою істинної науки й мистецтва є Дух Святий.

Ці моменти мають бути базовими при створенні адекватних теорій науки та мистецтва. Прикладів псевдонауки й псевдомистецтва сьогодні вдосталь, зокрема на телебаченні. Численні шамани, екстрасенси, провидці, банкіри й підприємці переконують лише в одному — власному бажанні увірвати шматок у сусіда. Сьогодні тимчасовий триумф диявола бачимо повсюдно. Але диявола породжує не Бог, йому це не потрібно, диявола породжує людина, що прагне до наживи й поневолення інших.

Саме тому остаточна перемога Бога над дияволом безумовна. Занадто велика різниця в потенціалах, що стоять за ними. У першому випадку маємо справу з нескінченною суттю світу, а в другому — з низинними якостями людини. Істинна креативність як основа розвитку розуму непереможна, бо сказано: "...всяка рослина, яку не Батько Мій Небесний посадив, викориниться" (Від Матвія, 4, 13).

20. Колективізм

Якщо не брати до уваги примітивні уявлення З. Фрейда про колективи, то інші скільки-небудь послідовні ідеї про причини їхнього утворення і форми не відомі. Головний висновок психолога зводиться до того, що "людина — стадна тварина, вона є швидше твариною орди, учасником орди, очолюваної вождем". Однак таке твердження радше дискредитує, а не науково обґрунтовує це поняття.

Воістину дивовижний і водночас цілком природний той факт, що насправді суть колективістських систем — та сама, що й суть людини. Колективи утворюють або задля забезпечення виживання людей, або збереження власних ідеалів, інтересу, тобто загалом — власної Віри. Отже, поняття колективу може бути введене як наслідок основної аксіоми про дуалізм світу. Людина і колектив є матеріальним притулком розуму. Людина — його стохастичною частиною, колектив — детерміністською.

Колективи, основним завданням яких є забезпечити виживання, назвемо тираніями, а колективи, створені для збереження віри, — креативними.

За сприятливих умов у більшості з нас превалює індивідуалізм, внаслідок природного прагнення розуму виокремитися з-поміж інших. Для значного числа людей і сьогодні, і минулого основним критерієм індивідуальності є примітивний матеріальний чинник, по суті, ідентичний інстинкту тварини, що прагне виділитися серед інших. Саме про це й зазначав З. Фрейд.

Матеріальні цінності можуть бути розділені чи присвоєні внаслідок жорсткої конкуренції. Вкрай важлива та обставина, що є певний мінімальний рівень матеріального забезпечення суспільства загалом, коли зосередження матеріальних ресурсів у руках окремих людей стає рентабельним з погляду ефективності громадського виробництва. Цей рівень залежить від багатьох чинників. Зауважимо лише, що в найзагальнішій формі критерій прояву індивідуалістичних або колективістських тенденцій у суспільстві визначається можливістю виживання спільноти людей. Якщо ці можливості перевищують певну мінімальну величину, то в суспільстві перемагає індивідуалізм, якщо ні, то люди збиваються в зграю і переважають тенденції колективізму. Водночас потрібне оперативне й чітке керівництво лідерів. Для голосування в цих умовах немає часу. Яскравими прикладами подібних ситуацій є війни, стихійні лиха, скрутне матеріальне становище певної спільноти тощо. Отже, пріоритет проблеми виживання є необхідною й достатньою умовою утворення колективу тиранічного типу.

Внаслідок того, що в тираніях панівною є еліта, для них характерні пригнічення окремої особи та обмеженість завдань співтовариства, наслідком чого є вкрай слабкий прогрес і позбавлення прав більшості громадян. Щодо поповнення інтелектом ззовні, то еліти є майже замкнутими системами, а отже доволі швидко деградує. Ліквідація старих еліт можлива тільки силовим способом, тому трансформація тиранії відбувається за допомогою революцій. Джерелом групових протиставлень є тільки тиранії. Перетворення тиранії відбувається в інтересах нових еліт у формі кривавих революцій.

Христос передбачив прихід Царства Божого на землі, Царства загальної любові. Кожен істинний християнин вірить у це безумовно. Прообразами цього Царства були монастирі, в яких вільні братства людей працювали в ім'я загального блага. Життя в монастирях, як і в будь-якій колективістській спільноті, пов'язано з обмеженнями. Проте принципово, що в цьому разі люди їх обирають свідомо, без примусу з боку інших осіб, як добровільний наслідок загальної віри. Монастирська община — це приклад спільноти, утвореної на основі Віри Христа. З матеріалістичного погляду, між їхніми членами немає матеріальної залежності, оскільки вони не вдаються до насильства при розподілі матеріальних благ. Отже, креативні стосунки, з погляду матеріалізму, — це стосунки, які виключають матеріальну залежність між людьми, колективами або будь-якими іншими спільнотами людей [4].

У кожній людині є від Сина Людського. Тому навіть в умовах матеріальної конкуренції люди прагнуть до істинно людських, креативних стосунків. Різні групи індивідів упродовж історії в будь-яких умовах створювали креативні співтовариства, які назвемо креативними компаніями.

У період тираній і держав індивідуалістичного плану ці компанії зазвичай перебувають поза вироб-

ничю сферою або надто слабо її торкаються. Об'єднаним чинником є не тиран, а певна ідея, інтерес, загальна віра. Принциповою особливістю таких організацій є зміна економічних стосунків між її членами. *Креативній людині, котра працює через власний інтерес і живе тільки з результатів власної праці, безглуздо пропонувати порівняти її працю з працею іншого.* Якщо такий колектив має певні ресурси, то їх розподіляють відповідно до волі членів об'єднання. Спроба започаткувати ієрархію в розподілі миттєво перетворює такі колективи на тиранії й призводить до деградації ідеї, на базі якої колектив, власне, і було створено. Біс наживи миттєво губить ідею об'єднання.

Креативні компанії зазвичай виникають серед людей, які в звичайному житті до креативних не належать. Але у рамках цих компаній реалізуються цілком креативні стосунки, тобто немає насильства й підпорядкування йому. Прикладами таких об'єднань є буржуазні партії, елітні клуби тощо. Більшість їх членів навряд чи можна назвати креативними, хоча у рамках цих об'єднань стосунки креативні. Тому це креативні компанії, але не колективи креативних людей. Поза компаніями їх члени часто виявляють свою далеко не креативну суть. Рівень їх цінностей або віри може бути вкрай мізерним, наведемо до прикладу клуб любителів пива, інститут лордів в Англії, ку-клукс-клан.

Ми цілком свідомо відокремили креативний колектив від креативної компанії, щоб відрізнити рівень їхнього інтересу, їхню віру. Вірою істинних креативних людей є Віра Христа, Віра в абсолютну цінність кожної людини. Віра у власну перевагу — ось суть віри компаній. Ми кращі за інших тому, що п'ємо пиво, є лордами чи, приміром, нахапали більше за інших. Люди з таких компаній — нехристи, хоча багато із них і відвідують церкву. Крайнім проявом такого егоцентризму є обожнювання себе.

Отже, доходимо висновку: люди об'єднуються в колективи через просту обставину, що вони — люди і аби залишитися такими, зобов'язані вижити і зберегти власну віру.

Розглянувши причини утворення колективів, спробуємо з'ясувати, в яких формах вони існують. Зробимо це на прикладі найбільшої соціальної організації — держави.

21. Форми соціальної організації людей

Дуалістична теорія матеріального світу зумовлює всі форми соціальної організації людей, що в рамках інших теорій неможливо. Прибічники жодної з чинних раніше соціальних доктрин навіть не намагалися зрозуміти, чому існують певні форми соціальної організації. Це, загалом, природно, оскільки старі методи соціального пізнання базуються, в кращому разі, на емпіричному методі, а отже, сприймають спостережуване як дане.

Перехід на дедуктивний метод у соціології автоматично дає можливість чітко визначити у рамках прийнятих аксіом усі поняття, які колишня соціальна наука приймала як факт. У природознавстві це не

призводило до особливих огріхів, оскільки воно, як зазначено вище, може бути математизоване. Саме ця обставина є гарантією об'єктивності нашого знання в конкретних умовах. У соціальних побудовах такої можливості немає.

Природний світ базується на певних аксіомах, які сформулював Бог-Отець і які здатний пізнати раціональний розум. Ірраціональний інтелект, подібний за потужністю до власне ірраціонального, сам формує власну систему аксіом, тобто кожен інтелект на рівні раціональних дій здатний самостійно формувати певну внутрішню логіку, яка буде адекватною його життєвим цінностям та аксіомам. Кількість подібних побудов дорівнює кількості діючих у світі інтелектів. Можна сказати, що кожен розум уподібнюється Богові-Отцю на примітивному рівні. Він сам створює власний світ. Саме через цю обставину, на відміну від матеріального світу, вирізняють два методи формування групових процесів у соціальній сфері. Перший — статистичний відбір за ефективністю з-поміж усіх рішень, запропонованих активними інтелектами. Другий — прийняття певних загальних "правил гри", які можуть бути наслідком або умов існування колективу, або нав'язування умов лідером. Через це, на відміну від матеріального світу, в соціальній сфері як колективні, так й індивідуальні процеси можуть бути і випадковими, і детермінованими.

Соціальне середовище радикально відрізняється від природного в сенсі можливих форм розвитку саме через те, що в ньому, на відміну від природного середовища, діє безліч ірраціональних суб'єктів, котрі є джерелами власних раціональних форм.

Отже, перейдемо до суто формальних комбінацій побудов. Розпочнемо з форм соціальної організації.

Як відомо з математики, із двох незалежних начал можна скласти чотири різні комбінації, з двох елементів кожна. Вони вичерпують усі принципово різні форми соціального устрою суспільства. Це такі пари:

1. *Детермінованою є й групова, й індивідуальна поведінка людей. Таку соціальну організацію ідентифікуємо з **тиранією**. Формально під це визначення підпадає і соціалістична держава.*

2. *Якщо волі випадку підвладні й групова, й індивідуальна поведінка, то це **демократія**.*

3. ***Фашизм** детермінує індивідуальну поведінку та підкорює волі випадку найважливішу групу, соціальну діяльність людини — економіку.*

4. *І, нарешті, соціальна форма, в якій інтелект вільний, а групові процеси детерміновані розумом.*

З погляду поділу колективів на тиранії та креативні, всі тиранії й фашистська держава входять до розряду тираній. Як продемонструємо нижче, демократії абсолютизують індивідуальний, матеріальний початок у розвитку. У цьому сенсі демократії є державами фарисеїв. **Істинно християнською формою соціальної організації суспільства є тільки адекватна соціальна організація [2].**

Перш ніж перейти до розгляду кожної з наведених форм соціальної організації, зупинимося на загальних умовах існування різних соціальних структур.

22. Поняття насильства та свободи

Надзвичайно важливим є питання про адекватність соціальних форм.

Нагадаємо, що матеріальний світ адекватний основному матеріалістичному постулату. Всі його об'єкти змінюються відповідно до суто стохастичних закономірностей із зумовленим кінцем, яким є смерть. Матеріальний об'єкт довільної властивості після вичерпання внутрішніх ресурсів уникає смерті, допоки може забезпечити свою відкритість і знаходити ресурси для розвитку ззовні. Внаслідок того, що ресурси матеріального світу кінцеві, на будь-який матеріальний об'єкт очікує смерть. Три з чотирьох соціальних форм не адекватні постулату Христа, тому вони також можуть існувати обмежений час. І тільки час розвитку адекватної соціальної організації, в принципі, безмежний, бо її відкритість завжди забезпечує розвиток нетлінного розуму.

Спробуємо зрозуміти, що забезпечує існування неадекватних соціальних утворень на обмежених просторово-часових інтервалах. Точний аналіз таких умов може базуватися на математичних поняттях коректних і некоректних завдань. Адекватні й неадекватні соціальні утворення є, по суті, аналогами подібних понять у соціальній сфері. Розділ математики, що досліджує проблеми некоректності, доволі складний, і його не можна визнати цілком сталим. У соціальній сфері подібні явища взагалі не аналізували. Акуратне розроблення цього напрямку в соціології потребуватиме, мабуть, значних інтелектуальних зусиль. У цій роботі обмежимося лише загальними визначеннями, які базуватимуться на основних уявленнях про некоректні завдання.

Відомо, що некоректно поставлену задачу можна розв'язати (якщо це можливо) при введенні додаткової умови, визначеної коригувальним оператором, який накладає певні обмеження на початкові дані задачі. Так само для існування неадекватної соціальної організації мають бути введені певні обмеження на способи формування початкових даних, що визначають структуру соціальної форми. Як основні характеристики соціальної організації обрано способи організації індивідуальних і групових взаємодій між її окремими представниками та групами. Тому у разі некоректності (неадекватності) групової чи індивідуальної взаємодії вони будуть вимушено піддані певним обмеженням.

Вимушені обмеження на індивідуальні й групові взаємодії, що забезпечують існування неадекватної соціальної структури, назвемо насильством. Таким чином, за визначенням, насильство є неодмінною умовою існування будь-якої неадекватної соціальної структури.

Умову виникнення адекватної ненасильницької форми, за якої індивідуум вільний, а розвиток колективу визначається громадським розумом, закладає в основу всесвіту.

Оскільки неадекватність може бути і в індивідуальних, і в групових взаємодіях, то й насильство може бути й груповим, й індивідуальним. Насильство реалізується саме в тому аспекті, в якому певна соціальна структура неадекватна. Зокрема, в тираніях панує групова ідеологія, що виключає вияв окремої індивідуальності. Це можливо завдяки державному, груповому насильству стосовно окремих членів суспільства. У демократіях, навпаки, окремі громадяни переймають на себе відповідальність за найважливішу групову функцію — економічну діяльність. Наслідком цього є їх індивідуальне насильство над іншими. У фашистській державі, внаслідок її абсолютної неадекватності, виразні й групове, й індивідуальне насильство.

Таке визначення насильства є прямим наслідком дедуктивної побудови теорії соціальних процесів. Жодне інше наукове визначення цього поняття неможливе. Зазвичай насильство тлумачать на власний розсуд. Психологія цього вкрай проста. Коли ти утискуєш кого-небудь — це дія на благо, натомість коли утискають тебе — погано.

Аналогічно і з поняттям свободи. У рамках правильної теорії поняття свободи вводиться абсолютно природно.

Очевидно, що свобода є станом адекватної особи в адекватному колективі, бо тільки в ньому немає насильства стосовно адекватної особи, яка живе відповідно до Вчення Христа, тобто є креативною. Її сприйняття світу цілком індивідуальне, а групові процеси в колективі вона будує на основі теорій, постулатів Христа, що є слідством. Поняття адекватної особи потрібно ввести через те, що на етапах переходу до адекватної організації суспільства, очевидно, знайдуться екземпляри з минулого, віддані принципам матеріалістичної свободи.

Оскільки демократії адекватні устрою світу на рівні його матеріалістичного розуміння (про що йтиметься нижче), то поняття матеріалістичної свободи пов'язано лише з матеріальним розвитком світу. За таких умов розум орієнтується на пошук нових технологічних ідей вдосконалення матеріальних форм життя людини. Вільним при цьому є тільки той, хто має відповідні ресурси для здійснення пошуку. Якби наш світ був суто матеріалістичним, то демократія була б вищою формою соціальної організації людей з властивим їй поняттям матеріалістичної свободи. В цьому разі зумовленою долею людства і розуму була б їхня смерть. Проте аксіоми Христа дають іншу — повну — свободу в рамках соціальної організації, здатної розвиватися до абсолютних, ірраціональних форм, що їх визначає феномен Бога-Отця, котрий створює матеріальні світи на власний розсуд.

Матеріалістична свобода не може бути надбанням всіх, бо вона не адекватна Вченню Христа, що проповідує абсолютну цінність кожної людини. Вона

є надбанням економічної еліти суспільства. Матеріалістична свобода — це завжди свобода чужим коштом. Тільки еліта матеріально вільна. Решта — про рівність можливостей для усіх — не більш як словоблуддя тих, що відкидають Істини Христа.

Істинна свобода безсумнівно пов'язана з цілковитою відсутністю права і наявністю тільки обов'язків між окремими людьми і людини стосовно колективу. Будь-яке право завжди є однією із форм насильства, оскільки основу будь-якого права завжди становить право власності. Право вводиться в неадекватних співтовариствах для забезпечення насильства тими, що мають власність, над тими, що її не мають. Регламентують застосування насильства закони. Право і закон — атрибути тільки матеріалістичної свободи, свободи еліти. У вільному, адекватному суспільстві ані законів, ані права бути не може. Тому загальноприйнятий принцип гарантування свободи і права в суспільстві є цілковитим абсурдом, бо одне виключає інше.

Розмірковуючи про демократію, варто пам'ятати висловлювання П. Столипіна про те, що "найгіршим рабством є убогість". При демократіях це доля більшості населення, чи то всередині країни, чи за її межами.

Отже, можна ввести лише два поняття свободи. По-перше, це свобода, адекватна матеріалістичному погляду, свобода еліти, в руках якої сконцентровано матеріальні ресурси суспільства. По друге, свобода всіх людей у рамках соціальної організації, адекватної Вченню Ісуса Христа. Жодних інших свобод у матеріальному світі бути не може.

Природно, постають запитання: "Чи існують істинно вільні люди в неадекватних суспільствах?", "Невже за історію людства не було вільних людей?". І маємо відповіді: "Так, були". Попри брак адекватних соціальних форм істинна свобода існувала завжди. Креативна людина, тобто людина, що приймає Істину Христа, живе та працює заради розвитку розуму, завжди вільна — внутрішньо: "Бо ярмо Моє благо і тягар Мій легкий" (Від Матвія, 11, 30). Така людина може зазнавати гонінь, страждати, її можуть убити. Але жодне знуцання ніколи не порушить її внутрішньої свободи. Ця свобода є станом ірраціональної душі, тобто нематеріалістичним поняттям. Цей стан не можна ані відняти, ані зруйнувати.

Наведене тлумачення свободи вичерпує все, що можна пов'язати з цим поняттям. Якщо воно отримане у рамках дедуктивної теорії, то є адекватним їй. Справді, теорія допускає введення детермінованих, групових понять (у цьому разі поняття, що відбиває взаємодію особи й колективу), котрі розвиваються з волі розуму (адекватних постулатам Христа) і в рамках стохастичного процесу (матеріалістична адекватність).

Крім того, можливе введення цього поняття і як внутрішнього стану окремої особи безвідносно до чого б то не було. Цей стан визначається особистою

вірою людини. Оскільки йшлося про свободу, то ми навмисно зіставили це поняття лише з істинною вірою, вірою в людину. Формально потрібно було б ввести ще й поняття псевдосвободи на рівні його хибного, фарисейського розуміння, що базується на вірі у виняткове право застосовувати насильство, аби отримати власну матеріальну вигоду. По суті, це було зроблено під час розгляду насильства. Бо свобода звироднілої еліти, фарисеїв є свободою застосовувати насильство до собі подібних. Це поняття вкладається в ряд усіх "псевдопонять" та ідентичне поняттю матеріалістичної свободи.

Нарешті, доцільно визначити поняття свободи в його граничному тлумаченні, як це робив Христос. Саме його вкрай складно сприйняти сучасному суспільству. Істинна свобода — це абсолютне рабство, рабство, покірне Волі Бога-Отця і Сина Людського. Адже Христос — абсолютний Господь наш, а кожен істинний християнин — раб Божий. Таке рабство є джерелом найвищих духовних принципів людини, що оберігає її від розгнужаної моралі матеріалістичної свободи, свободи власників.

Матеріалістична свобода — це теж рабство, проте радше рабство диявола, власності. Христос гнівно відкидав його, адже воно пробуджує в людині низинні інстинкти, роблячи її гіршою за худобу. Тварина застосовує насильство до іншої, аби вижити. І виживає найбільш пристосована до продовження роду. У людей нині виживає найгірший, адже власник цілком нікчемний з погляду розвитку розуму. Істинна свобода, виявлена в абсолютному підпорядкуванні Волі Бога, настає лише тоді, коли людина звільняється від власності. Навіть раб, якщо він усвідомлює цей факт, є вільніший, ніж його хазяїн, обтяжений власністю.

Раб Божий, що усвідомив власне призначення, веде людей до світла. Раб диявола, що знуцається із собі подібних, прагне викоринити рід людський.

Уведені в цьому розділі наукові поняття насильства та свободи дають змогу побудувати чіткі теорії моралі, права, добротності, зла тощо на різних етапах розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. *Вейник А.* Термодинамика реальных процессов / А. Вейник. — Минск : Наука і тэхніка, 1991. — 576 с.
2. *Острецов И.* Введение в философию ненасильственного развития / И. Острецов. — Москва : Великий Град, 2013. — 320 с.
3. *Беляев И.* Древнеарийская философия. Том 1. Москва : Фонд развития и поддержки следственных органов. Журнал "Национальная безопасность и геополитика России", 2008. — 480 с.
4. *Репринцева С.* Наука и духовность: Заметки православного ученого / С. М. Репринцева. — Минск : Белорусский Экзархат — Белорусская Православная Церковь, 2004. — 80 с.

(Далі буде)

Надійшла до редакції 20 листопада 2018 року